



## คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

วันที่ ๒๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๔

### รายงานผลการตรวจสอบ ที่ ๑๘๗/๒๕๖๔

เรื่อง เสรีภาพในการปฏิบัติตามหลักศาสนา กรณีกล่าวอ้างว่าผู้ถูกร้องไม่อนุญาตให้นักศึกษาที่นับถือศาสนาอิสลามแต่งกายตามหลักศาสนา

ผู้ร้อง



ที่ ๑

ที่ ๒

ผู้ถูกร้อง



#### ๑. ความเป็นมา

ผู้ร้องได้ร้องเรียนต่อกคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติตามคำร้องที่ ๑๐๗/๒๕๖๔ ลงวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๔ กล่าวอ้างว่า ผู้ร้องที่ ๑ [REDACTED] ที่นับถือศาสนาอิสลามและเป็นนักศึกษา [REDACTED] ของผู้ถูกร้อง โดยขณะที่ผู้ร้องที่ ๑ ศึกษา

[REDACTED] ได้ทราบว่าต้องลงทะเบียนในโรงพยาบาลและชุมชน ซึ่งนักศึกษาต้องแต่งกายตามข้อกำหนดของผู้ถูกร้องที่กำหนดให้แต่งกายด้วยเครื่องแบบแขนสั้นและห้ามมิให้นักศึกษาที่นับถือศาสนาอิสลามแต่งกายด้วยชุดอิญاب ซึ่งผู้ร้องที่ ๑ ไม่เคยทราบมาก่อนว่า มีข้อกำหนดในลักษณะดังกล่าวจนกระทั่งมีอาจารย์นำเอกสารมาอธิบายให้ฟังที่เริ่มจะฝึกงาน โดยที่ผู้ถูกร้องไม่ได้ประกาศเป็นการทั่วไป ซึ่งตามกำหนดเดิมต้องเริ่มฝึกงานประมาณเดือนสิงหาคม ๒๕๖๔ แต่ผู้ถูกร้องได้ประกาศเลื่อนไปก่อนเนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ โดยผู้ร้องที่ ๑ ได้ตรวจสอบตามเหตุผลจากอาจารย์และได้รับแจ้งว่าเป็นการป้องกันการนำเชื้อโรคไปสู่ผู้ป่วยและเกรงว่าโรงพยาบาลอาจไม่รับนักศึกษาเข้าฝึกงาน นอกจากนี้ประมาณเดือนมิถุนายน ๒๕๖๔ ผู้ร้องที่ ๑ ยังได้ร้องเรียนไปยังคณะกรรมการการกฎหมาย การยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน สถาบันราชภัฏ ซึ่งจะมีกำหนดจัดประชุมเพื่อแก้ไขปัญหา แต่เนื่องจากประสบปัญหาสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ เช่นเดียวกันจึงเลื่อนไปก่อน อีกทั้งผู้ร้องที่ ๑ ได้ร้องเรียนไปยังผู้ร้องที่ ๒ ซึ่งได้หารือแนวทางแก้ไขปัญหากับผู้ถูกร้องเช่นเดียวกัน แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ ผู้ร้องที่ ๑ และผู้ร้องที่ ๒ จึงขอให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติตรวจสอบ

## ๒. การพิจารณาคำร้องเบื้องต้น

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติพิจารณาจากข้อเท็จจริงเบื้องต้นแล้วเห็นว่า พฤติกรรมที่ผู้ร้องกล่าวอ้างเป็นกรณีเกี่ยวกับเสรีภาพในการปฏิบัติตามหลักศาสนา ซึ่งอยู่ในหน้าที่ และอำนาจของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๖

### ๓. การตรวจสอบ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้มอบหมายให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการตรวจสอบตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ และระเบียบคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ๒๕๖๑ และที่แก้ไขเพิ่มเติม โดยพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ ได้มีหนังสือสอบถามข้อเท็จจริงไปยังผู้ถูกร้องและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้มีการซึ่งแจ้งข้อเท็จจริงแล้ว พนักงานเจ้าหน้าที่ได้ตรวจสอบโดยพิจารณาประกอบเอกสาร ดังต่อไปนี้

- (๑) หนังสือร้องเรียนของผู้ร้องที่ ๑ ลงวันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๔
- (๒) หนังสือร้องเรียนของผู้ร้องที่ ๒ ลงวันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๖๔
- (๓) บันทึกการประสานงานทางโทรศัพท์ ลงวันที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๖๔ ระหว่างผู้ร้องที่ ๑ กับพนักงานเจ้าหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
- (๔) หนังสือสำนักจุฬาราชมนตรี ที่ สพ.๐๐๐๑/๑๙๗ ลงวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๔ ถึงเลขานุการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
- (๕) หนังสือคณบดีคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัย [REDACTED] ที่ [REDACTED] ลงวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๔ ถึงเลขานุการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
- (๖) หนังสือสำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย ที่ สกอท.๐๓.๑๔๙/๑๕๖๔ ลงวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๔ ถึงเลขานุการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
- (๗) หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ที่ อว.๖๗.๐๔.๓.๑/๑๖๘ ลงวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๔ ถึงเลขานุการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
- (๘) หนังสือมหาวิทยาลัย [REDACTED] ที่ [REDACTED] ลงวันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๖๔ ถึงเลขานุการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
- (๙) หนังสือคณบดีการกฎหมาย การยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน สถาบันแทนราษฎร ด่วนที่สุด ที่ สพ ๐๐๑๙.๑๐/๓๙๙๒ ลงวันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๖๔ ถึงเลขานุการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

(๑) หนังสือโรงพยาบาลราชวิถี ที่ สธ ๐๓๐๔/๗๔๐๐ ลงวันที่ ๑ กันยายน ๒๕๖๔ ถึงเลขาริการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

(๑) หนังสือสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข ที่ สธ ๐๒๐๔/๑๙๖๘๕ ลงวันที่ ๗ กันยายน ๒๕๖๔ ถึงเลขาริการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

(๒) หนังสือโรงพยาบาลราชวิถี ที่ สธ ๐๓๐๔/๗๔๐๔ ลงวันที่ ๓๓ กันยายน ๒๕๖๔ ถึงเลขาริการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

(๓) หนังสือสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ที่ owa ๐๒๐๓.๓/๑๒๗๔๒ ลงวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๖๔ ถึงเลขาริการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

(๔) หนังสือโรงพยาบาลส่งขลานครินทร์ ที่ owa ๖๘๑๐๔.๒๖.๖/๖๔-๐๒๔๒๒ ลงวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๖๔ ถึงเลขาริการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

(๕) หนังสือมหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ owa ๖๖๐๓๐๑.๕.๑.๓/๓๐๐๔ ลงวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๖๔ ถึงเลขาริการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

(๖) หนังสือคณะกรรมการแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี ที่ owa ๗๔.๐๖/๑๐๓๓ ลงวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๔ ถึงเลขาริการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

#### ๔. รัฐธรรมนูญ พันธกรณีระหว่างประเทศ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๔.๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

๔.๒ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

๔.๓ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

๔.๔ พระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. ๒๕๔๖

๔.๕ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐

#### ๕. ความเห็นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้ดำเนินการตรวจสอบโดยพิจารณาคำร้อง ข้อเท็จจริงจากฝ่ายผู้ร้อง ฝ่ายผู้ถูกร้อง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งบทบัญญัติของกฎหมาย และหลักสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องแล้ว ข้อเท็จจริงรับฟังได้ว่า ผู้ร้องที่ ๑ [REDACTED] ที่นับถือศาสนาอิสลามและเป็นนักศึกษา [REDACTED] ต้อง

ลงพื้นที่ฝึกงานในโรงพยาบาลและชุมชน ซึ่งต้องแต่งกายตามข้อกำหนดของผู้ถูกร้องที่กำหนดให้แต่งกายด้วยเครื่องแบบแขนสั้นและห้ามมิให้นักศึกษาที่นับถือศาสนาอิสลามแต่งกายด้วยชุดอิ슬าม ซึ่งกรณีดังกล่าวหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ให้ข้อมูล ดังนี้

๑. สำนักจุฬาราชมนตรีและสำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยได้ให้ข้อมูลว่า เมื่อสตว์มุสลิมบรรลุนิติภาวะซึ่งในศาสนaoิสลามให้ถือการมีรับเดือนเป็นเกณฑ์หรือเมื่อมีอายุครบ ๑๕ ปีตามปฏิทินจันทรคติ และจำเป็นต้องปฏิบัติศาสนกิจตามบทบัญญัติของศาสนา สตว์มุสลิมจำเป็นต้องแต่งกายด้วยชุดอิญاب โดยสวมใส่เสื้อผ้าหรือเครื่องนุ่งห่มที่ปกปิดเรือนร่างทุกส่วนของสตว์ตั้งแต่ศีรษะจนถึงขาข้างหน้าและฝ่ามือเท่านั้น ซึ่งต้องเป็นชุดที่ไม่รัดร่างกายและบางจนเห็นรูปร่างหรือสีผิวของผู้สวมใส่ โดยมีข้อยกเว้นที่ไม่จำเป็นต้องแต่งกายด้วยชุดอิญابได้ต่อหน้าสตรีเพศเดียวกัน สามี บิดา พี่ชายหรือน้องชายร่วมบิดาเดียวกัน และผู้ที่ไม่สามารถแต่งงานกับสตว์มุสลิมคนนั้นได้ตลอดกาล ได้แก่ พี่ชายหรือน้องชายบิดามารดาของสตว์มุสลิมคนนั้น นอกเหนือจากนี้ บทบัญญัติของศาสนaoิสลามไม่มีข้อยกเว้นใดให้สตว์หรือชาวมุสลิมที่เป็นผู้หญิงเปิดเผยส่วนใดของร่างกายนอกจากที่กล่าวมาข้างต้นต่อบุคคลอื่นได้

๒. สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุขได้ให้ข้อมูลว่า กระทรวงสาธารณสุขมีระเบียบกำหนดหลักเกณฑ์การรับนักศึกษาเข้าฝึกงานไว้เฉพาะในกรณีเป็นนักศึกษาของสถาบันสังกัดกระทรวงสาธารณสุขเท่านั้น โดยไม่ได้กำหนดเรื่องการแต่งกายไว้ แต่มีข้อกำหนดให้สถานศึกษาทำหลักฐานยอมรับผิดไว้ในกรณีเกิดความเสียหายหรือสูญหายแก่กิจการหรือทรัพย์สินของหน่วยงานอันเนื่องมาจากการดูงานหรือฝึกปฏิบัติงานของนักศึกษาหรือผู้ควบคุมนักศึกษาของสถานศึกษา แม้ว่าจะเป็นเหตุสุดวิสัยก็ตาม ทั้งนี้ ตามข้อ ๕ ของระเบียบกระทรวงสาธารณสุขดูงานหรือฝึกปฏิบัติงาน พ.ศ. ๒๕๒๘ ส่วนหลักเกณฑ์การแต่งกายของพยาบาลที่นับถือศาสนาอิสลามทั้งในขณะปฏิบัติหน้าที่ทั่วไปและในห้องเฉพาะที่จำเป็นต้องใช้ความระมัดระวังอย่างสูงเพื่อป้องกันการติดเชื้อ ให้เป็นไปตาม ข้อ ๑.๑ แบบที่ ๔ แห่งประกาศกระทรวงสาธารณสุขเรื่อง การแต่งกายเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานด้านการพยาบาลและการพดุงครรภ์ พ.ศ. ๒๕๔๗ โดยมีลักษณะเป็นชุดปฏิบัติงานหญิงแบบมีผ้าคลุมศีรษะ เสื้อแขนยาว กางเกงขายาวทรงสุภาพ และคลุมศีรษะด้วยผ้าสีขาว ผ้าคลุมด้านหน้ายาวถึงระดับหน้าอก และสามารถยึดติดกับหมวกโดยให้สวมหมวกทับ

๓. สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ได้ให้ข้อมูลว่า สถาบันศึกษาเอกชนโดยส่วนใหญ่กำหนดระเบียบการแต่งกายของนักศึกษาในชุดปกติทั่วไปขณะศึกษาหรือฝึกงาน โดยไม่ปรากฏว่ามีระเบียบหรือข้อห้ามใด ๆ เกี่ยวกับการแต่งกายชุดอิญابของนักศึกษาที่นับถือศาสนาอิสลาม ทั้งนี้ มีสถาบันการศึกษาเอกชนบางแห่งระบุเนื้อหาการแต่งกายของนักศึกษาที่นับถือศาสนาอิสลามในระเบียบการแต่งกาย โดยให้แต่งกายได้ตามศาสนาบัญญัติใช้สีสุภาพ เช่น มหาวิทยาลัย [ ] มหาวิทยาลัย [ ] เป็นต้น

กรณีของมหาวิทยาลัย [ ] มีข้อกำหนดมหาวิทยาลัย [ ] พ.ศ. ๒๕๖๓ ออกตามความในมาตรา ๑๖ แห่งพระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. ๒๕๔๙ ซึ่งได้กำหนดเครื่องแต่งกายภาคปฏิบัติ/ภาคสนามของคณะพยาบาลศาสตร์ โดยให้นิสิตหญิงแต่งกายด้วยเสื้อกระโปรงสีฟ้า ส่วนการปฏิบัติงาน

ในชุมชนทั้งนิสิตชายและนิสิตหญิงให้แต่งกายด้วยเสื้อฟ้าและสวมการเงงขายารทรงสุภาพ โดยเสื้อเป็นแบบแขนสั้นเช่นเดียวกันทั้งหมด โดยไม่มีการกำหนดเครื่องแบบเฉพาะของนักศึกษาที่นับถือศาสนาอิสลามแต่อย่างใด

๔. โรงพยาบาลราชวิถีได้ให้ข้อมูลว่า เคยรับนักศึกษาของคณะพยาบาลศาสตร์ที่นับถือศาสนาอิสลามเข้าฝึกงานในหอผู้ป่วย ห้องคลอด ห้องเด็กอ่อน หอผู้ป่วยวิกฤต โดยโรงพยาบาลไม่มีกฎข้อบังคับ หรือข้อห้ามในการแต่งกายขณะฝึกงานในโรงพยาบาล นักศึกษางานสามารถแต่งชุดเครื่องแบบสำหรับฝึกงานตามที่สถาบันกำหนด และสามารถใส่ผ้าอิญابสีขาวคลุมทับศีรษะตามหลักศาสนาอิสลามได้โดยเก็บชายผ้าให้เรียบร้อย ส่วนกรณีฝึกงานในหอผู้ป่วยจะต้องสวมหมวกพยาบาลทับอีกครั้ง นอกจากนี้ในโรงพยาบาลราชวิถียังมีพยาบาลวิชาชีพที่นับถือศาสนาอิสลามปฏิบัติงานอยู่ในหลายหอผู้ป่วย เช่น ห้องคลอดเด็กอ่อน หอผู้ป่วยวิกฤต หอผู้ป่วยศัลยกรรม หอผู้ป่วยสูติกรรม หอผู้ป่วยอโรมปิดิกส์ เป็นต้น โดยเครื่องแบบพยาบาลอ้างอิงตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข สามารถสวมผ้าอิญابสีขาวคลุมศีรษะโดยเก็บชายผ้าเข้าในชุดเครื่องแบบพยาบาลหรือเครื่องแบบประจำหน่วยงาน

๕. โรงพยาบาลสงขลานครินทร์ได้ให้ข้อมูลว่า เคยรับนักศึกษาของคณะพยาบาลศาสตร์ซึ่งเป็นผู้หญิงที่นับถือศาสนาอิสลามเข้าฝึกงาน โดยมีข้อบังคับในการแต่งกายขณะฝึกงานในโรงพยาบาล ตามข้อบังคับคณะพยาบาลศาสตร์ว่าด้วยเครื่องแบบนักศึกษา หลักสูตรพยาบาลศาสตร์บัณฑิต ประกาศวันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐ โดยให้นักศึกษาหญิงมุสลิมแต่งกายตามศาสนาบัญญัติอิสลาม โดยสวมเสื้อเชิ้ตแขนยาว สีขาวแบบสุภาพ ไม่มีลวดลายและไม่เย็บจีบ ไม่มีกระเป้า ผ่าหน้าตัดออก ติดกระดุมแขนเสื้อให้เรียบร้อย ใช้ผ้าคลุมผูกตรง (อิญاب) สีขาวไม่มีลวดลาย ติดเข็ม เครื่องหมายมหาวิทยาลัย ปลายผ้าแหลมด้านหน้าคลุมอก กระโปรงยาวไม่เกินข้อเท้า ไม่ลากพื้น และต้องเห็นรองเท้า崴ายีนหรือเดิน รองเท้าหุ้มสันปิดหัวและท้าย สีดำ สีน้ำตาล กรมท่า หรือเทา ไม่มีลวดลาย ส่วนเครื่องแบบนักศึกษาที่ใช้ฝึกปฏิบัติในหอผู้ป่วยปิด กรณีนักศึกษาหญิงมุสลิมที่ต้องแต่งกายตามหลักศาสนาบัญญัติ ให้ใส่เสื้อและการเงงสีม่วงได้โดยเสื้อเป็นแขนสั้น คอปกสูง นอกจากนี้โรงพยาบาลสงขลานครินทร์ยังมีพยาบาลวิชาชีพที่นับถือศาสนาอิสลามปฏิบัติงานและสามารถแต่งกาย ตามประกาศฝ่ายบริการพยาบาล คณะแพทยศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เรื่อง เพิ่มเติมระเบียบการแต่งกายเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริการพยาบาล ประกาศ ณ วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๖๔ โดยให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริการพยาบาลหญิงทุกตำแหน่งที่มีความประสงค์ใช้ผ้าคลุมศีรษะ ทั้งในหอผู้ป่วยทั่วไปและหน่วยงานปิด ยกเว้น ห้องผ่าตัด ห้องคลอด ดังนี้ (๑) เครื่องแบบการเงง (๒) เสื้อแขนยาว ๕ ส่วนตามแบบ ปกเสื้อแบบเดิมของแต่ละตำแหน่งตามที่ฝ่ายฯ กำหนด (๓) ผ้าคลุมศีรษะให้ใช้ผ้าสีขาวเรียบ ไม่มีลวดลาย เก็บชายผ้าคลุมให้เรียบร้อย โดยสอดปลายเข้าด้านในของคอเสื้อ และที่ผ่านมาโรงพยาบาลสงขลานครินทร์ยังไม่เคยพบปัญหาการติดเชื้อหรือปัญหาอื่นใด อันเนื่องมาจากการแต่งกายด้วยชุดอิญابในการปฏิบัติหน้าที่ของพยาบาลหรือนักศึกษาฝึกงาน

๖. คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัย [ ] ได้ให้ข้อมูลว่า มหาวิทยาลัย [ ] ไม่มีการห้ามนักศึกษาที่นับถือศาสนาอิสลามแต่งกายตามหลักศาสนา โดยได้มีประกาศคณะกรรมการพยาบาลศาสตร์ เรื่อง ข้อปฏิบัติในการศึกษาภาคปฏิบัติการพยาบาลสำหรับหลักสูตรพยาบาลศาสตร์บัณฑิต ใส่ไว้ในคู่มือของนักศึกษาคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัย [ ] ด้วยแล้ว และจากการปฏิบัติงานที่ผ่านมาจึงไม่พบปัญหาของนักศึกษาที่แต่งกายด้วยชุดอิฐภูมิในขณะฝึกงานแต่อย่างใด

๗. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ได้ให้ข้อมูลว่า ได้มีประกาศมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เรื่อง เครื่องแต่งกายนักศึกษาชุดฝึกปฏิบัติการพยาบาล หลักสูตรพยาบาลศาสตร์บัณฑิต โดยกำหนดเครื่องแต่งกายสำหรับนักศึกษามุสลิมไว้ชัดเจน แยกเป็นชุดฝึกปฏิบัติการพยาบาลบนหอผู้ป่วยของโรงพยาบาล ชุดฝึกปฏิบัติการพยาบาลในชุมชน และชุดฝึกปฏิบัติการพยาบาลบนหอผู้ป่วยปิดของโรงพยาบาล สำหรับนักศึกษามุสลิม โดยนักศึกษาระบุความสามารถผ้าคลุมศีรษะได้

๘. มหาวิทยาลัย [ ] ได้ให้ข้อมูลว่า มีระเบียบการแต่งกายของนักศึกษาทั้งในขณะเรียนตามปกติและการลงพื้นที่ฝึกงานในโรงพยาบาลหรือชุมชน ซึ่งเป็นระเบียบกลางโดยที่ไม่ได้ระบุศาสนา แต่มหาวิทยาลัย [ ] ไม่มีข้อห้ามให้นักศึกษาที่นับถือศาสนาอิสลามแต่งกายตามหลักศาสนา ในขณะฝึกงาน และไม่เคยพบปัญหาของนักศึกษาที่แต่งกายด้วยชุดอิฐภูมิในการฝึกงาน ทั้งนี้ มหาวิทยาลัย [ ] ได้แจ้งระเบียบดังกล่าวแก่นักศึกษาก่อนเข้ารับการศึกษาด้วยแล้ว

๙. มหาวิทยาลัยขอนแก่นได้ให้ข้อมูลว่า ในปีการศึกษาที่ผ่านมาจนถึงปีการศึกษา ๒๕๖๓ มหาวิทยาลัยขอนแก่นไม่ได้กำหนดระเบียบการแต่งกายสำหรับฝึกปฏิบัติงานของนักศึกษาหลักสูตรพยาบาลบัณฑิต คณะพยาบาลศาสตร์ ที่นับถือศาสนาอิสลามไว้โดยเฉพาะ ดังนั้น จึงให้นักศึกษาตัดชุดฝึกปฏิบัติงานตามแบบที่ศาสนากำหนด คือ เสื้อแขนยาว กระโปรงยาว และสวมอิฐภูมิได้ตามปกติ แต่ในปี ๒๕๖๔ คณะพยาบาลศาสตร์ได้จัดทำประกาศคณะกรรมการพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น (ฉบับที่ ๗๑/๒๕๖๔) เรื่อง ระเบียบว่าด้วยการแต่งกายสำหรับนักศึกษาหลักสูตรพยาบาลศาสตร์บัณฑิต ในการศึกษาภาคปฏิบัติโดยคำนึงถึงความหลากหลายของแนวทางปฏิบัติตามหลักศาสนา ประกาศ ณ วันที่ ๗ กันยายน ๒๕๖๔ โดยกำหนดเครื่องแบบสำหรับนักศึกษาหลักสูตรพยาบาลศาสตร์บัณฑิต ๗ เช่น สวมผ้าคลุมศีรษะและสวมหมวกพยาบาล กระโปรงทรงเอปลายบานพอสมควร ไม่ให้คับหรือบานเกินไป ชายกระโปรงยาวคลุมข้อเท้า เป็นต้น ซึ่งในการฝึกงานของนักศึกษาที่นับถือศาสนาอิสลามซึ่งสวมชุดอิฐภูมิปฏิบัติงานที่ผ่านมาจึงไม่พบว่ามีปัญหาระหว่างความไม่ปลดด้วยของผู้ป่วยหรือการติดเชื้อโรคแต่อย่างใด

๑๐. คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี ได้ให้ข้อมูลว่า โรงพยาบาลรามาธิบดี เคยรับนักศึกษาซึ่งเป็นผู้หญิงที่นับถือศาสนาอิสลาม โดยให้แต่งกายตามประกาศคณะกรรมการแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี เรื่อง การแต่งกายนักศึกษาพยาบาลของคณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี พ.ศ. ๒๕๖๗ โดยกำหนดให้นักศึกษาที่นับถือศาสนาอิสลามและประสงค์จะแต่งกายตามศาสนบัญญัติของศาสนา สามารถแต่งกายได้ ดังนี้ เสื้อผ้าสีขาว แขนยาวระดับกึ่งกลางระหว่างข้อศอกกับข้อมือ กระโปรง

ผ้าສีขາว ๖ ชิ้น ความยาวประมาณครึ่งน่อง ใส่ผ้าคลุมศีรษะ (ฮิญาบ) สีขาวไม่มีลวดลายเย็บติดที่ใต้คาง ปลายผ้าที่เหลือสอดเข้าไปในคอเสื้อและสวมหมวกพยาบาลสีขาวบนผ้าคลุมศีรษะ ส่วนแบบเสื้อและการเกง เป็นชุดสีฟ้า เสื้อปกเทเลอร์แขนยาวระดับกึ่งกลางระหว่างข้อศอกกับข้อมือ การเกงขาวยาว ทรงตรง ใส่ผ้าคลุมศีรษะ (ฮิญาบ) สีฟ้าอ่อนไม่มีลวดลาย เย็บติดที่ใต้คาง เป็นต้น ซึ่งที่ผ่านมาจังไม่พบปัญหาและมีหลักฐานเกี่ยวกับปัญหาการติดเชื้อที่เกิดจากการแต่งกายด้วยชุดฮิญาบทะเบียนแต่อย่างใด

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้มีหนังสือขอทราบข้อเท็จจริงจากผู้กรองจำนวน ๓ ฉบับ ได้แก่ หนังสือ ที่ สม ๐๐๐๓/๑๔๙๕ ลงวันที่ ๓๐ กรกฏาคม ๒๕๖๔, ที่ สม ๐๐๐๓/๒๑๖๒ ลงวันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๖๔ และ ที่ สม ๐๐๐๓/๒๕๔๔ ลงวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๖๔ แต่ไม่ได้รับการซึ่งแจ้งข้อเท็จจริงจากผู้กรองแต่อย่างใด

กรณีมีปัญหาต้องพิจารณาว่า การที่ผู้กรองไม่อนุญาตให้นักศึกษาที่นับถือศาสนาอิสลามแต่งกายตามหลักศาสนาถือได้ว่า ผู้กรองได้กระทำหรือละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อผู้ร้องที่ ๑ หรือไม่ อย่างไร

พิจารณาแล้วเห็นว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๔ และมาตรา ๓๑ บัญญัติไว้ว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาและย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติ หรือประกอบพิธีกรรมตามหลักศาสนาของตน แต่ต้องไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของปวงชนชาวไทย ไม่เป็นอันตรายต่อกำลังพลเมืองและสิทธิทางการเมืองได้ให้การรับรองไว้ว่า บุคคลทุกคนย่อมมีเสรีภาพในการแสดงออกทางศาสนาหรือความเชื่อของตนโดยการสักการบูชา การปฏิบัติ การประกอบพิธีกรรม ไม่ว่าโดยลำพังตนเองหรือในชุมชนร่วมกับผู้อื่นและไม่ว่าต่อสาธารณชนหรือเป็นการส่วนตัว แต่เสรีภาพดังกล่าวต้องอยู่ภายใต้ข้อจำกัดเฉพาะที่บัญญัติโดยกฎหมาย และตามความจำเป็นเพื่อรักษาความปลอดภัย ความสงบเรียบร้อย สุขอนามัย หรือศีลธรรมของประชาชน หรือเพื่อคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพขั้นมูลฐานของบุคคลอื่นเท่านั้น<sup>๑</sup> นอกจากนี้ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ

/สั่งคม ...

<sup>๑</sup>รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

มาตรา ๔ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง มาตรา ๓๑ บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาและย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติ หรือประกอบพิธีกรรมตามหลักศาสนาของตน แต่ต้องไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของปวงชนชาวไทย ไม่เป็นอันตรายต่อกำลังพลเมืองและสิทธิทางการเมืองได้ให้การรับรองไว้ว่า บุคคลทุกคนย่อมมีเสรีภาพในการแสดงออกทางศาสนาหรือความเชื่อของตนโดยการสักการบูชา การปฏิบัติ การประกอบพิธีกรรม ไม่ว่าโดยลำพังตนเองหรือในชุมชนร่วมกับผู้อื่นและไม่ว่าต่อสาธารณชนหรือเป็นการส่วนตัว แต่เสรีภาพดังกล่าวต้องอยู่ภายใต้ข้อจำกัดเฉพาะที่บัญญัติโดยกฎหมาย และตามความจำเป็นเพื่อรักษาความปลอดภัย ความสงบเรียบร้อย สุขอนามัย หรือศีลธรรมของประชาชน หรือเพื่อคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพขั้นมูลฐานของบุคคลอื่นเท่านั้น<sup>๒</sup> นอกจากนี้ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ

<sup>๒</sup>กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

ข้อ ๑๘

๑. บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิในเสรีภาพทางความคิด มโนธรรมและศาสนา สิทธินี้ย่อมรวมถึงเสรีภาพในการมีหรือนับถือศาสนา หรือมีความเชื่อตามคตินิยมของตน และเสรีภาพในการแสดงออกทางศาสนา หรือความเชื่อของตน

สังคม และวัฒนธรรม ได้ให้การรับรองไว้ว่าการศึกษาจะต้องมุ่งให้เกิดการพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์ และความสำนึกรักในสังคมศรีของตนอย่างบริบูรณ์ และจะต้องเพิ่มพูนการเคารพในสิทธิมนุษยชนและ เสรีภาพขั้นพื้นฐาน และจะต้องทำให้ทุกคนสามารถมีส่วนร่วมในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ จะต้อง ส่งเสริมความเข้าใจ ความอดกลั้นและมิตรภาพระหว่างเชื้อชาติ กลุ่มเชื้อชาติ ชนกลุ่มน้อย หรือกลุ่ม ศาสนาทั้งปวง<sup>๗</sup>

จากข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้นเห็นว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งในภาคการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยที่เปิดทำการสอนในคณะพยาบาลศาสตร์ทั้งเอกชนและรัฐบาล รวมถึงโรงพยาบาลของรัฐที่ต้องรับนักศึกษาของคณะพยาบาลศาสตร์เข้าฝึกงาน และกระทรวงสาธารณสุข ต่างให้ข้อมูลซึ่งสอดคล้องไปในทางเดียวกันเกี่ยวกับแนวทางการแต่งกายด้วยชุดอิฐบาตามหลักศาสนา อิสลาม ใน การฝึกงานของนักศึกษาคณะพยาบาลศาสตร์ว่าไม่มีบัญญัติห้ามมิให้นักศึกษาแต่งกาย ตามหลักศาสนา เพียงแต่อัจฉริยะด้วยลักษณะเฉพาะเพิ่มเติมเพื่อให้การแต่งกายไม่เป็นอุปสรรคต่อ การปฏิบัติงานและเพื่อความปลอดภัยของผู้ป่วย ซึ่งที่ผ่านมา ยังไม่พบปัญหาการติดเชื้อหรือปัญหาอื่นใด อันเนื่องมาจากการแต่งกายด้วยชุดอิฐบาใน การปฏิบัติหน้าที่ของพยาบาลหรือนักศึกษาฝึกงาน แต่ใน กรณีดังกล่าวผู้ถูกร้องไม่ได้มีหนังสือชี้แจงข้อเท็จจริงต่อสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพื่อพิจารณาเพิ่มเติม ดังนั้น จึงจำเป็นต้องพิจารณาจากหนังสือชี้แจงของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ ร้องเรียนและถ้อยคำของผู้ร้องที่ ๑ และผู้ร้องที่ ๒ ประกอบข้อกำหนดมหาวิทยาลัย [ ] พ.ศ. ๒๕๖๓ ซึ่งปรากฏว่า ระบุเบียบดังกล่าวได้กำหนดการแต่งกายไว้ในลักษณะเดียว โดยมิได้กำหนดการแต่งกายของ นักศึกษาที่นับถือศาสนาอิสลามไว้โดยเฉพาะ ถึงแม้มมาตรฐาน ๑๑ แห่งพระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษา เอกชน พ.ศ. ๒๕๔๖ จะให้อำนาจมหาวิทยาลัยในการกำหนดเครื่องแบบนักศึกษาหรือการแต่งกายของ

/นักศึกษา ...

โดยการสักการบุชา การปฏิบัติ การประกอบพิธีกรรม และการสอนไม่ว่าจะโดยลำพังตัวเอง หรือในชุมชนร่วมกับผู้อื่นและ ไม่ว่าต่อสาธารณะหรือเป็นการส่วนตัว

๒. บุคคลจะถูกบีบบังคับให้เสื่อมเสียเรื่องราวใน การมีหรือนับถือศาสนาหรือความเชื่อตามคตินิยมของตนมิได้  
๓. เสรีภาพในการแสดงออกทางศาสนา หรือความเชื่อของบุคคลอาจอยู่ภายใต้บังคับแห่งข้อจำกัด เฉพาะที่บัญญัติโดยกฎหมาย และตามความจำเป็นเพื่อรักษาความปลอดภัย ความสงบเรียบร้อย สุขอนามัย หรือศีลธรรมของ ประชาชน หรือเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นมูลฐานของบุคคลอื่นเท่านั้น

๗ กติการระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

ข้อ ๑๓

๑. รัฐภาคีแห่งกตินี้รับรองสิทธิของทุกคนในการศึกษา รัฐภาคีเห็นพ้องว่าการศึกษาจะต้องมุ่งให้เกิด การพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์และความสำนึกรักในสังคมศรีของตนอย่างบริบูรณ์ และจะต้องเพิ่มพูนการเคารพในสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นมูลฐาน รัฐภาคีเห็นพ้องกันอีกว่าการศึกษาจะต้องทำให้ทุกคนสามารถมีส่วนร่วมในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องส่งเสริมความเข้าใจ ความอดกลั้นและมิตรภาพระหว่างชาติและกลุ่มเชื้อชาติ ชนกลุ่มน้อยหรือกลุ่มศาสนาทั้งปวง และ สนับสนุนการดำเนินการตามสิทธิและเสรีภาพขั้นมูลฐานของบุคคล

นักศึกษา แต่ระเบียบดังกล่าวควรอยู่ภายใต้เจตนารมณ์เดียวกันกับที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ อันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศไทย รวมถึงที่กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ได้ให้การรับรองและคุ้มครองไว้ ดังนั้น เมื่อปรากฏข้อเท็จจริงว่า ผู้ถูกร้องมีการจำกัดสิทธิของนักศึกษาในการแต่งกายตามหลักศาสนาอันไม่เป็นไปตามหลักสิทธิมนุษยชนดังกล่าว จึงเห็นว่า การกระทำของผู้ถูกร้อง เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน ให้เสนอแนะมาตรการในการป้องกันหรือแก้ไขการละเมิดสิทธิมนุษยชน ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๔๗ (๑) และพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๖ (๑) ประกอบ มาตรา ๓๖ ต่อไป

## ๖. มาตรการในการป้องกันหรือแก้ไขการละเมิดสิทธิมนุษยชน

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจึงเสนอแนะมาตรการในการป้องกันหรือแก้ไข การละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อผู้ถูกร้องและกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๔๗ (๑) และพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๖ (๑) ประกอบ มาตรา ๓๖ ดังนี้

๖.๑ ให้ผู้ถูกร้องกำหนดระเบียบหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการแต่งกายของคณะพยาบาลศาสตร์ สาขาวิชาการพยาบาล ให้สามารถแต่งกายตามหลักศาสนาได้ในขณะลงพื้นที่ฝึกงานในชุมชนและ โรงพยาบาล โดยอาจกำหนดลักษณะเฉพาะเพิ่มเติมเพื่อความปลอดภัยของผู้ป่วย ทั้งนี้ เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้ง ตามหลักที่ศาสนากำหนด

๖.๒ ให้กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ดำเนินการ

๖.๒.๑ กำหนดระเบียบหลักเกณฑ์กลางเกี่ยวกับข้อบังคับในการแต่งกายของนักศึกษา ตามหลักศาสนาในคณะต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องมีการฝึกงานนอกสถานที่ โดยให้มหาวิทยาลัยอาจกำหนด ลักษณะเฉพาะไว้เพื่อความปลอดภัยแก่บุคคลอื่นหรือผู้ป่วยเท่าที่จำเป็น และแจ้งวิทยาลัยในปัจจุบัน ที่อยู่ในกำกับดูแลให้ยึดถือปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด

๖.๒.๒ กำหนดให้มหาวิทยาลัยที่อยู่ในสังกัดทุกแห่งเบิดเผยแพร่ข้อมูลระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนักศึกษา เพื่อให้นักศึกษาได้มีโอกาสศึกษาระเบียบและข้อบังคับต่าง ๆ ก่อนเข้าศึกษา ในสถานศึกษานั้น ๆ

ทั้งนี้ ให้ดำเนินการภายใน ๖๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับรายงานฉบับนี้

### ๗. มติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ในคราวประชุม ด้านการคุ้มครองและมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ครั้งที่ ๕๐/๒๕๖๔ (๒๕) เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๔ จึงมีมติว่า การกระทำของผู้ถูกร้องเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน และให้เสนอแนะมาตรการในการป้องกันหรือแก้ไขการละเมิดสิทธิมนุษยชนตามข้อ ๖ ของรายงานฉบับนี้ ไปยังมหาวิทยาลัย [REDACTED] (ผู้ถูกร้อง) และกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๔๗ (๑) และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๖ (๑) ประกอบมาตรา ๓๖ เพื่อดำเนินการต่อไป

### คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

นางสาวพรประไฟ กัญจนรินทร์

ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

นางปรีดา คงเป็น

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุชาติ เศรษฐมาลินี

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

นางสาวศยามล ไกยรวงศ์

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

นางสาวปิติกัญจน์ สิทธิเดช

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

นายวสันต์ ภัยหลีกเลี้ยง

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ